

RÄNNÄK

A

O

L

E

RÄNNAK AOLE

N Õ G Õ P I L A S R I N G I A L B U M

Riigipäevalukuga.

NARVAS.

8. MAIL

1937. a.

3036 (29.4.38)

Sf 5445-

SISU: Matkasime — L R Emmelgas. Kontrast — E. Valdur. Kuu — E. Valdur. Pidu — Endla Reitsnik. Sügisel — E. Linnus. Käraste poisid „vull“. võistlusel — L. Maasalu. Luuletus — Juta Reitsnik. Kriitikat enesest — Juta Reitsnik. Meie — Heino Härmal. Enesevalitsemine leadliku enesemõjutamise abil — O. Pavlov. Esimeseks detsembriks — Juta Reitsnik. Mälestusi aastat 1905 — H. Saari. Isiklikke mälestusi 1905. a mässust Kogunud — E. Martens. Jaan Tõnisson eesti kodanluse juhina — Ella Malva.

E. R Emmelgas.

Matkasime.

Tulid, ja kadusid sinendavasse ultu, kus fantsisid kuldsed päikesekiired. Kõlisesid tuhanded kellukesed, helisesid üle hõbedase vee-pinna. Oli muusika, sulavad ja mahedad helid. Tuli päike, põletas, kadus udu, oli tuli, suur tuli...

Ärkasin. Päikesekiir vaatas otse silma. Ei see polnud ulm, oli suvehoomik, oli kõik tõsi. Viskasin vaiba päält, pugesi välja heina-hunnikust ja tormasin jõe. Tuiskas vesi, särasid hõbedased vee-piisad — ja olingi, vees.

„Näe, kus „Tumma...““ kurjustas Eps, kes istus kaldal ja kõigutas õngeritva. Torises päälegi, tõmbas paar „viidikat“ kaldale kah. Kumblesin, läksin tagasi küüni manu, igaks juhuks võtsin kruusiga külma vett kaasa. Jõumees istus redelipulgal, luges raha, laulis ja küünist saatis teda rahulik norskamine. Läksin küüni, tegin „palvel“ magajale ja valasin külma vett kaela, ütlesin: „Pole hea, et noor inimene norskab“. Ei norsanudki enam, tormas jõe, liigses agaruses unustas särgigi üll võlmata, ja hüppas naerulagina saatel vette.

Tuli õngega jõelt, „õnnis“ ilme näol. „Näe, kui suur, „uduangerjate“ kimp õlal“, viskas Jõumees üle öla ja kadus küüni.

Istusime väikese lõkke ümber, kerge tuuleõhk keerutas suitsu kõrgele. Istusime ja naersime, rüüpisime tulikuuma kohvi. Kiskus Pomm märja särgi ült, riputas teiba otsa kuivama. Naeris Jõumees pisarateni, kõhis ja kallas tulikuuma kohvi sülle.

Seisis päike juba kõrgel, kui sammus neli poissi mööda jõekallast, vilistasid ja laulsid. Naeris päike ja pidas sõjanõu meie vastu. Neelas Eps igakord, kui nägi kala pilliroos lupsu löövet. Rehkendas ja kalkuleeris Jõumees. Kõndisime ahtal teerajal, kastene rohi ulatus põlvini, rohulirtsud saagisid rohus. Taamal kirendasid eredad heinaliste rõivad.

Sammusid poisid, kuni seisis päike kõrgel, põletas poiste higi-seid ja pruune nägusid. „Puhkame“, ütles Pomm. Puhkasimegi. Ei puhanud aga Pomm, kolas ringi põõsaste vahel, tuli tagasi varsti. „Sääl on, sääl on vahva...“, ütles ja kadus. Aga kui ka sinna jõudsim, norskas Pomm juba põõsa all.

„Pagana vahva koht“, mõllesin. Aga Pomm ei saa seekord õndsas rahus puhata, peab kokaks hakkama. Varsti suitses lõke põõsaste vahel, raksusid haorisud ja „nultis“ Pomm lõkke man, suitsu sees. Aga varsti magas jälle põõsa all — tee niisugusega mis tahad. Mina ja Jõumees ligunesime vees kogu lõuna, just ligunesime.

„Õng, õng?“ karjus Eps.

„Mis on?“ ehmusin.

„Käi minema!“ Ja käisingi, las' olgu rahus oma õngega — ja ligunesin edasi.

Istus neli poissi lõkke ümber, sõid küpsetatud kalu, Epsu töövilja. Pühkis Pomm und silmist ja tahma näolt. Ja siis suvitasid poisid jõekäärus, aga Pomm magas ja meie ligunesime jälle vees.

„Tõuse üles, Pomm!“ hüüdsime. Tõusis üles, ja kõik pahvatasid naerma. „Siin käib vaim, kes magajaile vurrud kasvatab,“ õpetas Jõumees elutargalt.

Kõmpis mööda tolmust teed neli poissi, aga ei laulnud enam. Kõmpisid vaikides, ja kõige taga Pomm.

Päike oli juba puude ladvus, kui jõudsid poisid kalurikülla Tormasid kuumas päikeselõõmas mere poole. Karge, mõnus ja jahe mereõhk hoovas kaugelt vastu. Jooksis mööda rohtunud tänavat meile vastu Piilu. Ei uskunud küll, et tuleme, aga tulime siiski.

Sammusid poisid viiekesi põlvini ulatuvas rohus — ja äkki seisime mere ääres. Kivine rand, läikiv merepind. Taamal rand täis

paate ja rannal nägidel kuivavad võrgud, päike helgib väikeste majade aknail.

Vajus päike horisondile, värvis pilved punakas-violetseks, maaliskuldsest särava virvenduse veepinnale, peegeldus kivil.

Istusime põõninguüksil, kõigutasime jälgu, ja olime rahul kõigega, oli nii õdus tunne. Laulaks: „Ei muret, vaeva,“ aga palju sa laulad, kui kolm päeva järjest käidud ja lauldud.

„Läheks õngele“, ohkab Eps.

„Sa viimane haige“, ümisesin, ei viitsi kõvasti rääkidagi. Pomm haigutab. „Kah „haige,““ mõllin.

Aga peaasi, toidu eest hoolitses Piilu ema, ega muud meile polegi vaja.

Vajus päike veel madalama'e. Ornroosa puna mängis veel pilvedel ja horisondil. Ujusid pilverünkad aeglaselt üle küla, tasa loksusid lained kivide vahel.

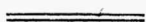
Pragisedes tõusis tuleleek taeva poole, pildus sädemeid kaluriküla jaanik. Kaluriküla oli koos künkal, tantsis, laulis, lõbutses.

Kaugele virvendas mööda vetepinda tuleleegi punane kuma, hõbedana läikis vesi kuuvalguses.

Loksusid paadid, kostis muretu ilutsev kalurilaul, kriiksus lõõtsapill. Tumedal taevafoonil loitis tuleleek ja punasel taustal tantsisid tumedad kogud.

Kaluriküla lõbutses, laulis ja tantsis.

Üinusin.

*Ma ei taha, et mu nime
kord kivisse tahutaks
mõnel mälestus-sambal*

*Või et Teda kirjutataks
kuldkirjaliselt mõnne
Mälestuste-Raamatusse.*

*Vaid ma tahan, et see
kirjutataks liivasse,
kui seia tahetaks.*

Jula Reitsnik.

Kuu.

Sa kuu,

oma naeratava lõustaga
kallad hõbeähmast valgust üle maa.
Ees avardunud sul on sinitaevad.

Sa kuu — miks naerataid ja

kurruliseks tõmbub sinu silm, su suu.
Sa, kelmikalt naeratav kuu . . .

Sa kuu,

Su otsatu valgus, taeva tumedus,
kuis need nii kontrastsed!
Ja tumedus sööbib mu aju.
Kuu, sinul valused kurrud
ümber suu — Tee ääres on üksik puu,
Sa, virilalt naeratav kuu.

Sa kuu,

kallad valgust üle uinuva maa,
ei hooli valgust, mis südames on ;
valu see vallutand inimsüdame, suu.
Ei hooli sa rännakuist üle tolmuse tee,
vaid vaatad kivinenud näoga ;
oma kuldse ja udulise käega
valad valgust üle uinuva maa.

Sa kuu,

ümmarguse, naeratava lõustaga kuu.
Üle taeva laotuse kõnnid aeglasel sammul
ja hommikul ähmasel kamul ;
laotad valguse üle raagse puu.

Sa kuu,

Su käigul on taevas tume, õudnegi vahest,
sest ise nii helendav oled.
See kõik an mulle kui kontrast —
kui sa pilveserva alt tuled.
Su kõver suu tõmbab kurde, su hambutu suu,
naeratlev kui kerjuse mask.
Su värvus ei ole ei kuld, ei vask.
Su valgus kuldab raagse puu.

Evald Valdur.

Pidu.

Arglik koputus aknale. — „Kas läheme?“

Aknaile ilmuv tütarlaps kehitab õlgu, osutab peaga selja taha. Aga ta siiski oodaku.

Poiss mõistab: vanemad! Ja ootab.

Sügisõhtu on selge ja külm. Tuul tahab vägisi Eedi rõivaisse pugeda. Vaatamata soojale kampsunile, mille ta ettenägelikult ülle pannud, läbistavad ta keha värinad.

Kas ta tuleb? Või ei tule? Kas isat-emat ei maga siis veel? Kus ta nii kaua on?

Siis niiksatab üks. „Sa siis ikka said tulla,“ ütleb poiss ja soojalt sirutab käe tüdrukule vastu.

Ja nad lähevad. On ju laupäev; kuidas võiksidki nad naaberküla peolt puududa?

Kolm kilomeetrit tuleb minna Kibeküla seltsimajani. —

„Kas teil vili juba kõik koristatud?“

„Ee-ei ole veel kõik. Kaera jäi veel sinna metsapoolsele mäenõlvale.“ — — —

„Vaata, Helga, kui ilus kuu!“

„Ja-ah! Mäletad, kui Kallukse lõikuspühalt tulime, paistis nii sama ilusasti. Ja selge oli.“

„Mhmh!“ — —

„Kibeküla tuleõrjujatel on alati toredad peod.“

„Eks nad ole jah!“ — — —

Varsti vilguvad pimedusest seltsimaja ähmased tuled.

Lkse ees käratsevad varem kohalejõudnud külanoored. „Tere, Helga!“ — „Ahah, Eedi ka tulnud!“ — „Tere, tere! Ja suured krobelised tööinimese-käed raputavad sõbralikult üksteist.“

Sees tantsitakse juba. „Mets mühiseb ja kägu kukub ra'al...“ vinguvad keelpillid ja „mets mühiseb...“ ümisedavad tantsijad poisid mängijaile kaasa. Nurgas lööb trobikond poisse mürtsudes jalaga takti kaasa, arvustades tantsupaare.

„Näe, Siiru Hilda tantsib Siigi Riksiga!“ — „Vaata Madise Katat — on ühe kraavihalli manu kukkunud. Käe kuradit!“

Varsti vihuvad Helga ja Eedigi maainimese hüpteval valssi.

Kallaste Kult, Ponnaküla poiss, on ostnud likööriga kompvekke. Ta on märganud Helgat ja Eedit. Tuleb juurde ja pakub neilegi.

„Oi, veiniga!“ imestub Helga ja vaatab Kutile otsa kui vägevale, mille nii nagu Eedile. „Kuidas sa ka siia said nii kaugelt?“

„Eks ma rattaga tulnud. See ju väike asi, pealegi kui tead, et siin niisugused kenad tütarlapsed.“ Ja vaatab tähendusrikkalt Helgale otsa, kes tasuks naeratab meelitatult.

Kui Helga keerutab Kutiga tulist polkat, talle seejuures nii magusalt naeratades ja puhudes mõnusat juttu, tundub Eedile, et seltsimaja juba niigi ähmase laelambi valgus muutub veel ähmasemaks, tuhmimaks, tolm tule ümber veel paksemaks, paberiribad laes virvendavad kuidagi... Äigab käega korraks üle silmade — mis neil nüüd hakkas? —, kuid tõde jääb tõeks: Helga on kogu aeg Kutiga koos ja ei tee temast enam väljagi...

Eedil on kuidagi halb. Ei tea isegi, miks. Kas võtta Külanagerga Olga tantsima või ei?

Ta tantsib, kuid tunneb, et midagi on katki. Ei ole kohe tuju nagu alguses, kui oli tulnud. Ja olesklenud veel veidi teiste seltsis, kõnnib üksi kodu poole.

„Ei tea, miks Eedi läna nii vara ära läks?“ pärib Kutt.

„Ei tea. Vist ei meeldinud.“ —

Koidab juba pisut, kui peolised lahkuvad.

„Sul, Helga-preili, na kaunis kaugel tee. Kuidas sa ikka lähed, üksi pealegi. Istu raamile ja söidame! Mul hea ratsu, see viib nagu tuul!“

Ja söidavad. Mööduvad teel noortesalkadest. „Vaata Kulli, kelle õige noolinud!“ — „Ära varastas tüdruku!“ — „Kas kättemaksu ei karda?“ kostavad hüüded.

Kutil on rasas, Eedil pole. Kutil on kompekid, Eedil pole. Kutil on vest, Eedil kampsun. Aga Eedit tunneb ta lapsepõlvest, Eedil on soe süda. Kulli ei tunne.

Nädala sees tuleb Helga väljalt kartuleid noppimast. Eedi tuleb rehepeksult, üleni tolmune.

„Kuidas laupäeva õhtul meeldis?“

„Polnud just suurem asi!“ —

„Kas sulle siis Kutt ei meeldi?“

„Ei, ei meeldi just. Ta — on — liiga pealetükkiv.“

Heasüdamliku muigega vaatab Eedi Helgale.

„Kas ikka tõesti ei meeldi?“

„Ei“.

Eedi on rahul, Helga ka. Ning sammuvad kodu poole.

Sügisel.

Kiiks... kääks, kiiks... kii... iiks prauhh — ristselifi
reialuse uks kui issanda püssist visafi.

Ära, lahti kõik, mis pole kinnitet naelfega,
seotud ei traadi ega paeltega!

Tares paotafi uks, lävele ilmus taat,
tahtes pääseda aita või lauda manu.

„Sa jumala sunnik, võta või paat,
ei niigi saa, oleks vist parem kanuu...

oi, oi, rebib kui kümnevalline...“

„Säh sul siin või mitmetolline!“

Vihises torm, pungil lehti ja õlgi süli.

Puistas, ei, virutas vastu taadile vaht'mist.

„Tee kas või püüli,

kui sul selleks on tahtmist!“

Vingus fuul, kiskus feistki poolt väratist,

sikufas ja rebis, uks kriunus, kriiksus.

Nüüd vast taat lävel sest sai äratust.

Läbi porimere, kas või lõhki maa,

pole kanuud, kui muidu ei saa.

Peab päästma...

Mida veel säästa...

Ei abi enam vaja, väraf ei pidanud vastu,
raksafas, langes rõõtsakile õuele porri.

Taat seisatus, pöördus, tahtis astu,

sirutas jala.

Mis enam vaja.

Läbi porimere, kas või lõhki maa,

pole kanuud, kui muidu ei saa.

Torm rapufas maja...

Pihk õlgi räästast, teine lehti ja pori,

saatis taadile järele farre üle läve.

Käraste poisid „vuti“-võistlusel.

„Huu!..“ ulub tuul. Ilm on kylm. Sygisene meeleolu võimutseb kõikjal. Inimesed ruttavad tänavail kõssitõmbunult siia-sinna, kraed yles tõstet. Hallid pilved ekslevad sygiseudus taevalaotusel. Kahel-pool tänavat on ridaspuude read. Puult langeb üksikuid kollaseid lehti sygiseporri. Teisal pyhib kojamees langenud lehti kokku—tänav peab puhas olema. Nii kaob suvine looduse ehe — rohelised myhavad lehed. Sygisepilvist hakkab piserdama vihma. Kylm on sygisene vihm. Kõle tuul teeb ta kõikjalt läbitungivaks. Tänavail võib märgata, kuidas vihmavarjud tõusevad ja liiklemine jääb hõredamaks. Soojesse tubadesse kaovad inimesed kylma sygisevihma eest. Toas on olemine hoopis teine; sinna ei pääse niiske sygiseilm. Kuid väljas on endine hallus: loodus on igav, puud paljad, taevas tinahallis pilves.

Siiski — kaks korda päevas saavad tänavad nagu uut elu. Hommikul tõttavad õpilased kooli, nad ei hooli syngest sygisest. Rõõmsalt juteldes astuvad nad oma teed. Keskpäeval, kui õpilased on koduteel, tuikavad tänavad jällegi noorest elust. Sygis nagu ei puudutakski neid..

Yhel niisugusel sygisel pyhapäeval otsustasid Käraste poisid minna jalgpallivõistlusele. Muret tekitas ainult kysimus, kust saada pääsmeraha, kuna poistel parajasti raha tagavaraks polnud. „Lähme „plangupiletiga“,“ andis viimaks yks poistest nõu. Nii otsustatigi minna. Poisid teadsid, kus kohal plangus oli auk. Sealt kaudu otsustasid poisid väljakule pääseda. Kui poisid arvasid paraja aja väljakule minekuks saabunud olevat, läksid nad ykshaaval läbi. Kuid — sääil tulebki mees, valge pael ymber käise ja hyäb: „Hei, poisid sääil, ruttu tagasi!“ Nagu tuul on poisid jälle väljas plangu taga. Ündumus... Aga natukese aja pärast katsetavad poisid uuesti. „Õnnestus!“ yllevad nad yksteisele, kui nad juba väljaku teise otsa on jõudnud.

Mäng on juba alanud. Mängijad jooksevad siia-sinna, pall käib yhe värava alt teise, aga väravat ei saavutata. Varsti kohtavad Käraste poisid leisi tullavaid poisse. Yhel nõul kogunevad nad võõra meeskonna värava taha, et ergutada „omi mehi“. Niipea kui „omad mehed“ läbi pääsevad, tõuseb pöörane kisa. „Laulukoor esineb“, lausuvad teised päällvaatajad. Äkki — yks „oma mees“ on

saavutanud värava! Nyyd pääseb valla kirjeldamatu vaimustustorm. Isegi seni kainemad päältvaatajad satuvad vaimustusse. Tribuynil tõusevad vihmavarjud, kybarad ja jalutuskepid õhku. Aplodeeritakse kaua, kaua... Edasi järgneb vahelduv mäng. Kyll rabavad „omad mehed“, ka „laulukoor“ teeb oma töö, kuid kõik tagajärjeta. Siis juhtub vastaste värava all suurem rabin: väravavaht pyyab, pillab siis palli, keegi puudutab palli käega ja siis lyyakse pall väravasse. Kohe on „laulukoor“ kohal; ta tõstab suurt kisa. Kui kohtunik aga värava tunnistamise asemel annab karistuslöögi vastasmeeskonna heaks, siis ei taha Käraste poisid sellega sugugi leppida. Nad hyavad: „Kohtunik, vaata mikroskoobiga, pane mustad prillid ette, näed paremini“, ja muud jämedamalki. Ja kui poolajavile kõlades pall parajasti vastase värava all on, arvavad Käraste poisid, et kalender oleks ka kohtuniku kellast täpsemini aega võtnud, sest kolm sekundit olla veel aega.

Vaheajal seovad Käraste poisid kaltsu paelaga kokku ja näitavad ise, kuidas „õieti“ jalgpalli mängida. Kaua ei kesta poiste löbu. Kõlab jälle vile ja mäng jätkub.

Pisku aja pärast juhtub midagi, mis saab Käraste poistele saatuslikuks. Mänguhoos üks mängija arvas vastasmängija vist palli olevat. Kokkupõrkel saab üks „oma mees“ vigastada. „Laulukooril“ on kohe sõnad valmis. Yks poistest, nähtavasti „ninamees“, ytleb: „Ma kyll ei uskunud, et teie pool ka mõrvareid on“. Samas on aga korrapidaja, too poiste poolt vihat mees, kes nad kord juba plangu taha saatis. Ta saadab poisid jämeduste eest väljakult ära. Nii õndus lõplikult Käraste poiste „vuti“-võistlusel käimine.

Nyyd asuvad poisid mossis nägudega koduteele. Ilm on juba tublisti pimenenud. Taevas on yleni pilve tõmbunud. Pilved valavad pisaraid alla, nagu nutaksid nad lahkunud suve leinates. Vahel need leinapisarad kylmuvad ning porine maapind võstab peenikesi raheteri.

Läbimärgadena jõuavad poisid koju. Kodus saavad nad karistada, et kylma ilmaga ilma koduste teadmata välja läksid.

Teisel hommikul, kui poisid kooliteele asuvad, on ilm sootuks teine. Vihm on lakanud. Taevas on täiesti selge. Päike vaatab rõõmsalt alla oma lastele. Ta nagu oleks väsinud. Temagi nagu tahaks looduse eeskujul puhkusele asuda, kuid temale, kõige elu allikale ei võimaldata seda. Ta peab üha täilma oma kohustust, järjekindlalt, lõpmata...

Käraste poisid on järgmisel päeval äärmiselt vaimustet „oma meeste“ võidust. Sageli kõnelevad nad yksteisega vahetundides eilsest

mängust. Isegi tundide ajal ei suuda nad kuidagi hoomata, mida õpetaja seletab või kysib; nad mõtlevad aina võisilusele. Ja kui matemaatika tunnis juhtub nende „ninamehega“ säärane lugu, et kirjutab ylesande asemel vihku võisiluse tagajärgi 1 : 0, siis on „nina-mehe“ hajameelsuse tõlgu klassis naeru laialt.

Juta Reitsnik.

Kriitikat enesest.

*Mu stiilitud, rahatud read.
Neis puudub rütm, värsside-mõõt.
Ehk sõnu küll ritta sa sead,
Täis saanud murekarika lõõg.*

*Mu lauludes puudub hingestav lõõsk,
Ei ole paatost, mis ärataks innu.
Sääl puudub ju rütm, sõnade sööst,
sest valu on vallutand rinna.*

*Mu valuhekedel loodud värsid,
mis südame sisimast tõusnud.
Ja raskusvaimuna teedel käisid,
neil keel kurtummaline ja kida.*

*Valu vallutand südamekurrud,
Lein südamest saadik on küündind.
Suured on tihti südame-mured,
miks nad maailma on sündind?*

Enesevalitsemine teadliku enesemõjutamise abil.

É. Coué' järgi.

Kui tahame õigesti aru saada mõjutuse, eriti enesemõjutuse avaldusist, peame veenduma, et meis ühteaegu pesitseb kaks olevust, mis oma omadusilt on täiesti erinevad. Olles küll mõlemad mõistuslikud, on üks neist teadlik, teine alateadlik. Seepärast ei märka me harilikult viimase olemasolu.

Teame näiteks, et kuuatõbine, kui ta ise ei ärka või teda ei äratata, tõuseb öösi voodist, jalutab ringi, lõpetab koguni mõne päeval alustatud töö ja läheb jällegi voodisse tagasi. Hommikul ei ole ta ise teadlik oma öisest jalutuskäigust ja on üllatunud leides oma töö lõpetatud olevat. Missugusele jõule alistus tema keha kui mitte alateadvusele, tema alateadlikule „minale“.

Kui võrdleme oma teadlikku „mina“ alateadlikuga, siis näeme, et inimene omab nõrka, mitte usaldatavat mälu, kuna teisel — alateadlikul on meelespidamisvõime tugev ja eksimatu. Teisest küljest on see mälu aga õige kergeusklik, sest ta võstab kõik, mis temale räägitakse, arvustusele. Kuna aga ajude kaudu meie alateadlik „mina“ mõjub otsustavalt kõigi meie elundite tegevusele, siis lõppkokkuvõtte paistab meile esimesel pilgul mitteusutavana: meie alateadlikul „minal“ tarvitseb vaid kujutella, et see või teine elund töötab korralikult või korrafult, või meil on nii-või teissugune tunne, ja tõesti — vastav elund hakkab töötama hästi või halvasti; või meil tekib alateadliku „mina“ poolt kujuteldud tunne.

Kui meil näit. põrandal on 10 cm pikkune ja 25 cm laiune laud, võime vabalt seda mööda kõndida. Ühendaks aga sama laud kahte kirikuforni tippu, siis vaevalt keegi meist võiks seda mööda kõndida. Kuid miks on siis see kõndimine nii raske, vaatamata meie suurimale tahtepingutusele? Meie ütleme, ma ei taha kukkuda, kuid ma ei siuda end hoida. On täiesti selge, et kujutluse jõud ületab tahtejõu. Seepärast on vale arendada tahtejõudu, selmet kasvatada oma kujutlusvõimet. Olete veendunud, et suudate midagi teha, mis iseenesest on läbiviidav, siis teete ka seda, vaatamata kõrgile raskusele. Vastupididi — kujutlele aga, et teie ei suuda teha kõige fühisematki asja, siis ei suuda te ka seda ning kõige väiksem künigas paistab ülepääsematu mäena. Paljud inimesed ongi õnnelikud või

õnnetud ainult seepärast, et kujutlevad seda. Kahest inimesest täiesti ühesugustes tingimustes üks tunneb end äärmiselt õnnelikuna, teine lootusetult õnnetuna. Seepärast peab ka enesemõjutamine sündima meie kujutlusvõime abil, täiesti tahtejõu kaastegevuseta.

Tahame midagi mõistlikku ette võtta, peame kõikumatult uskuma selle kordaminekusse. Usk, mis pesitseb meis kõigis, on rajatud meis elavale suurele ning võimsale jõule. See usk oma võimeisse on hädavajalisim, elulisim nõue iga inimese olemisele, sest usuga võib kätte saada eranditult kõik. Üllused: raske, võimatu, ma ei ole suuteline, käib üle mu jõu, peavad lõplikult kaduma meie sõnavarast. Meile jäävad vaid sõnad: see on kerge ja seda ma suudan. Et praktiliselt kasutada enesemõjutamist, soovitab È. Coué igal õhtul enne uinumist ja igal hommikul, kui ärkame, sulgedes silmad ja koondamata oma mõtteid sellele, mida räägime, kakskümmend korda küllalt kõvasti; et kuuleksime ise oma sõnu, korrata järgmist lauset: „Iga päevaga läheb mul igas suhtes ikka paremini ja paremini.“ Lause tungib sel teel mehaanilise kuulmise kaudu meie alateadvusse ning, sattunud sinna, avaldab ka vastaval mõju.

È. Coué on ise teiste mõjutamise teel parandanud sadu haigeid ja koguni raskeist haigustest, nagu halvatus, südamehaigustest, närvinõrkusest, kleptomaaniast, alalisest seedimisrikkeist ja koguni tiisikusest. See on mõistetav sel põhjusel, et iga kehalise haigusega käib kaasas ka n. n. „hingeline haigus“, mis tavaliselt on suurem kehalisest haigusest ja mis takistab ka kehalist paranemist. È. Coué, kes ise oli elukutselt arst, olles kõrvaldanud mõjutamise teel haige igavese pessimismi ning usu haiguse parandatamatusse, võis nüüd kergesti kõrvaldada ka kehalise rikke. Muidugi oli see suursaavutus ja seda ei saa üksi teostada lihtsa enesemõjutamise kaudu, vaid siin peab juhtijaks olema isik, kes on täiesti kompetentne mõjutamisoskuses. Mida aga üksi enesemõjutamise teel igaüks võib saavutada, on rahu, tasakaal ja õnn.

Mõningaid Coué õpetusi :

Tehke ainult üks liigutus, kui sellest piisab, mitte aga kaks- kuni nelikümmend, nagu teevad seda paljud teised. Ärge talitage kunagi mõtlematult ega rutates. Pidage meeles, kui kerge on iga töö sellest hetkest alates, kui see töö näis meile sooritatavana.

Mitte aastad ei tee inimest vanaks, vaid mõte, et meie vanane. On inimesi, kes 80-aastaselt on noored ja teisi, kes 20-aastaselt on vanad.

Rikas on see, kes end rikkaks peab, vaene see, kes arvab end vaese olevat.

Ärge mõelge kannatuste põhjusele, tunnetage selle olemasolu ja laske tal kaduda. Järkjärgult kõrvaldab selle põhjuse teie alateadvus, kui see on muidugi võimalik.

Kui kannatate, ärge ütlege kunagi: „Katsun selle või teise asjaolu kõrvaldada,“ vaid ikka: „Ma kõrvaldan.“ Sest sääl, kus on kahtlus, pole kunagi edu.

Sõnad „tahaksin väga“ viivad alati järellausele „kuid ma ei saa.“

Inimene on see, mida ta mõlleb. Kartus õndumise ees toob alati kaasa varisemise, kuna usk endasse viib vahenditult eesmärgile.

Peame harjutama oma iseloomu, peame harjuma rääkima kiiresti, arusaadavalt ja rahulikult. Rääkigem vähe, aga selgesti, ütlemgem vaid seda, mis vaja.

Oppigem enesevalitsemist! Hoidugem vihast, see vaid sööb meie jõutagavara ja nõrgendab meid. Viha ei tee kunagi head, ta vaid purustab ja on takistuseks edule.

Kes astub ellu mõltega: „Mina löön end läbi!“ saavutab ka edu, sest ta teeb instinktiivselt kõik, mis selleks vajalik.

Peame oskama loota ainult enesele ega süüdistama saatust — kõik oleneb meist endast.

Kontrast.

Igas inimeses

on süda, sooned, maks.

Kuid peale selle olemuses

on eranditult kaks.

On sügis ja on kevad.

Sügis see vallutand südamevere

Kevad on toonud igatsusmere...

On inimestel

nägu kui fauni mask,

kuid ta ka nuttev on teistel,

arutihti vaistuliselt vask.

On hää ja on kuri.

Teadmatus vallutand südamevere,

pannud vaist piinlema hingedemere...

Mälestusi aastast 1905.

Kõigist loetud ja kuulud juttudest tõuseb sageli elavana mu mällu üks jutustus aastast 1905.

Ühel õhtul istusime kõik koos. Meil oli ka külaline. Jutt oli keerelnud kogu aja jõulude ümber. Vaikselt istunud külaline lausus äkki.

„Minul õieti polegi jõulusid olnud. Võib-olla ehk siis, kui ma olin alles õige väike. Kuid neist ei mäleta ma midagi. Ja esimesed jõulud, mida mäletan, ei saanudki jõuludeks. Kurb sündmus meie perekonnas kustutas ära need jõulud ja kõigil järgnevail aastail on minuga kaasas olnud mälestus neist jõuludest. Ma olin siis viie-aastane.

Sellel jõululaupäeval tapeti minu isa mõisas. Nagu praegu, mäletan veel, kuidas pagesin toast, mis oli täis ahastust ja nullu. Külmast kangele sõrmedega nokitsesin aida ukse lahti, et saada isa juurde. Isa lamas sääl imelikult sirgena ja külmana. Nii oli ta mõisast toodud. Iialgi ei unune need tunnid, mis ma olin sääl isaga üksinda, kuigi on ununenud need sõnad, mis ma sääl isale rääkisin. Üht tean selgesti — et ma midagi sääl töötasin. Pooltardununa külmast ja nutust leidis säält mind ema ja viis tuppä.

Sellest õhtust ei ole kindlat sidet minu mälestustel. Siit ja säält püütud sõnadest sain teada, et minu isa tapja oli mõisniku poeg.

Elu läks jälle enam-vähem oma roopasse. Ühel päeval kuulsin pererahvast rääkivat, et mõisnik korraldavat lähemal päevil ajujahi meie talu lähedal metsas. Minust mõni aasta vanem vend käis neil päevil veidra näoga ringi. Temal oli äkki väljas palju toimetamist: käis sepa juures, nokitses midagi tundide kaupa aidanurgas ja ühel päeval pühendas ta mind oma saladusse. Mäletan ühte raudtoru-juppi, mis oli midagi täis kiilutud. Seda näitas mulle vend aida hämaras nurgas ja see pidi võlma elu meie isa tapjalt. Me olime kui haiged mõlemad, jahipäeva ootuses.

Kui see oodatud jahipäev saabus, leidis ta meid kükitamas põllupeenral põõsas. Siit pidi mööda sõitma noor mõisnik. Imestama paneb mind praegu veel, kust minu vend seda kõike teadis. Kuid tõesti — mööda põllupeenart lähenes meile ratsanik. „Surmariist“ mu venna käes tegi mingisuguse paugusarnase hääle. Hobune ehmus, ajas enda püsti — ja seda nägin ma selgesti, et ratsanik kukkus.

Kramplikult teineteise käest kinni hoides lidusime vennaga läbi

metsa soo poole. Ikka edasi, nii kaua kui me enam tõesti ei jõudnud. Ununenud on, kui kaua me seal soos olime, kuid iialgi ei unusta ma seda, kuidas vend sääl minu eest hoolitses. Väsimatu oli ta marju noppides, et minu nälga kustutada. Oma kuue mähkis ta minu ümber, et mind soojendada öösi, ise endale jooksuga sooja tehes. Viimaks leidis meid talurahvas pooleldi külmetunud ja näljastena. Meie kättemaks mõisnikule oli lõppenud vaid ehmatus ja hobuse seljast kukkumisega. Karistada me ei saanud.

Ikka ja ikka jälgivad mind need mälestused ja äratavad mõtteid.“
Nii jutustas meie külaline.

Esimeseks detsembriks.

Üks — üheksa — üks — kaheksa.
Lumetul talvel, kui pilved riputand lund,
seisis riik noorim Läänemere kaldal,
sest Gestile saabund oli lunastus-tund.

Üks — üheksa — kaks — neli.
Oli detsember esimene, öö jõulukuul.
Käisid ida- ja läänetuuled tal kallal,
ning tänavail lumetuil puhus tuul.

Üks — üheksa — kaks — neli.
Ja uuesti vaenlane tagasi löödi.
Julgete sangarite tööna.
Vaenlaste ridu kuulega söödi.

Üks — üheksa — üks — kaheksa.
Vallutat tagasi vabadus sai,
mis seni takistatud, oli ööna
meid rusunud. Vabaks kodu meil jäi.

Juta Reitsnik.

Jsiklikke mälestusi 1905. aasta mässust. *)

Pr. E. Einamägi jutustab :

Sain teada, et pühapäeval on jälle „Võitlejas“ kõnekoosolek. Juba enne kõne algust oli saal inimesi täis kiilunud. Olin tulnud juba varem, et hankida paremat kohta. Istusingi esimeses reas. Peagi algas koosolek, kõneles Smirnov. Ta seletas, et ilma ei saa ikka läbi, kui töötunde ei vähendata ja kui palka ei suurendata. Üksikasjalisemalt enam ei mäleta, aastaid on möödunud. Tol ajal oli „Võitleja“ puhvetipidajaks hr. Paljasmaa, kelle praegune elukoht on Narvas Madise ja Joala tänavate nurgal asuvas Noormägi majas. Üleval mängiti biljardit. Mehed olles veidi joobnud olid omavahel tülli läinud. Paljasmaa vahele minnes oli talle visatud biljardipalliga. Paljasmaa kartes, et asi võib minna suuremaks löömaks, jooksis rõdule ja hüüdis: „Mustsada, mustsada!“

Saalis tekkis äärmine paanika, joosti ning tormati toolid ja pingid ümber, keegi lõi kõneleja puldilt petrooleumilambi maha. Inimesed ei oleks joosnudki nii pööraselt, aga kardeti, et „mustsada“ paneb hooned väljaspoolt põlema, nii nagu seda oli juhtunud teistes linnades. Mina koos mõne teisega pugessin kõneleja puldi lähedal oleva klaveri alla. Rahvas karjus ja tormas pinkide koliseses saalist välja. Kui juba kõik oli vaibunud käskisin mina üht meest välja vaatama minna. Suurte puiklemistega läks mees viimaks välja. Tagasi tulles kutsus meid ning seletas, et midagi pole juhtunud ega „mustsada“ pole ka näha.

Paljasmaa oli hüüdnud ainult selleks, et rahustada kaklejaid. Kõne katkestati, sest toolid ja pingid olid liiga segamini, saal täis petrooleumihaisu ja lamp katki.

Pärast seda koosolekut peeti veel sageli koosolekuid, kus kõnelejaiks olid Astrem ja Konstantin Loorberg.

Pärast, kui oli „Võitlejas“ kõnekoosolekute pidamine keelatud, peeti neid salaja linnast väljas. Nii peeti neid Siivertsi taga metsas, Popovka metsas ja Kulgult edasi minnes Saviku taga metsas. Kõnelejaiks olid seal Astrem, Lind, Rudoif Koil (Koll) ja Konstantin Loorberg.

Olles ühel päeval tööl linavabrikus öeldi mulle, et Popovka metsas on jälle koosolek. Läksime sinna, kõneles Astrem. Kõneluse

*) On püütud säilitada julustaja väljendusviisi.

peamiseks ideeks oli jällegi tööliste olukorra parandamine. Seal anti meile lendlehti kaasa, Pistsin need endale põue ja koosoleku lõppedes hakkasime tagasi tulema. Jõudes umbes Siiverts'i kohale, muidugi vastaskaldal, nägime, et politseid sõitsid paadiga üle. Me läksime paati ja hakkasime üle sõitma. Onneks jõudsimegi märkamatuult üle. Pärast saime teada, et politseil ei õnnestunud kedagi tabada.

Järgmisel hommikul, pärast Popovkas käiku, tööle minnes Anna Kluustiga loopisime lendlehti tee äärde maha. Vabrikusse jõudnud ja minnes oma masinate juurde panin teiste tööliste masinate peale ka lendlehti. Lendlehtedes oli kutsutud rahvast üles kaitsma oma huve. Hoogsale sõnadega sütitati rahvast välja astuma oma heaolu eest.

Pärast oli veel üks koosolek Saviku taga, kus kõnelejaks oli K. Loorberg. Kõne sisuks oli ikka tööliste üleskihutamine. Loorberg astus pärast punaste poole. Viibib praegu Venemaal. Ta õde Katarina Loorberg oli tol ajal Tallinnas, töötades sitsivabrikus. Samas vabrikus töötas ka keegi mees nimega Kalin, kes praegu on Katarina Loorbergi mees ja praegune kõrgem Vene riigiametnik.

Rongkäikudest läbi linna mäletan vähe, ainult üht suurt, mis toimus 1. mail 1905. a. Pransa, nüüdne kreenholmivabriku meister Premse, sammus ees, punane lint üle rinna tõmmatud, punast lippu kandes. Temale järgnesid töölisel, mindi rongkäigus läbi linna ja üle puusilla linavabrikusse. Sealt võeti töölisel kaasa ja tehti uuesti rongkäik läbi linna.

Huvitav oli veel Amalie Kreisbergi matmine, kes Jamburi vanglas halva käitumise tagajärjel liisikusse suri. Matmine toimus Aleksandri kirikus 1. mail 1906. a. kell 4 p. l. Kui matuserong jõudis Noormäe majani, tulid politseid ja hakkasid rahvast laiali ajama. Teadmata põhjustel võeti pärjad politseide poolt ära. Ning politseid jooksid mööda Madise tänavat edasi, siidlindid aga lohisesid tolmus. Arvatavasti oli lintidele trükitud midagi seadusevastast.

Rahvas aeti laiali, kuid surnuaiale oli siiski kogunenud inimesi. Üks politseinik küsis üle aia: „Millesse see noor inimene suri, kas liisikusse?“, mille peale tol ajal Madise tänaval elutsev majaomanik pr. Anna Tupits vastas vene keeles, seistes seljaga politsei poole: „Ei, ta tapeti Jamburi vanglas“. Seepeale politsei läks minema, sest tal ei õnnestunud selgusele jõuda, kes ütles.

Kogunud E. Martens, V-kesk. kl.

Meie.

Me loodud, et luua,
et teha tööd, uusi
väärtusi maailmale anda.
Uutmoodi luua! Uudsel! lõhkuda!
Senitundmatat esile tuua!

Enne meid on tehtud,
tehakse meiega.
Ka meie teeme —
teeksime nendega,
kes käinud me eel, et riisuda
me aineid, ideid. Matkida vaid
võimalus meil — plagieerida neid.

Ella Malva.

Jaan Tõnisson eesti kodanluse juhina.

Kasutatud materjal; Ants Kruus
„Jaan Tõnisson Eesti kodanluse juhina“

1896. a. tuleb Jaan Tõnisson „Postimehe“ toimetajaks, võttes selle üle Hermannilt. Ta püüab sakslusega esialgu võimalikult leplikku poliitikat ajada. 1897. a. kirjutab ta „Postimehes“: „Kuigi eesti ringkondade ja balti saksluse mõtted lahku lähevad, siiski võiks mõlemad ringkonnad teineteisele vastutulelikumaks saada“. Olla ju mõlemal erakonnal kodumaa üldine kasu omamoodi südamel. Alalist vihavaenu, vihkamist ja põlgust eestlaste ja sakslaste vahel, nagu „Olevik“ seda soovitanud, tunnistab „Postimehe“ toimetaja „kõlblise põhimõtte vastaseks mõlleviisiks“. Eesti-Saksa vahekordades peaks valitsema „rahulik läbisaamine“.

Oma rahupoliitikale vaatamata on „Postimees“ ärritatud, et saksa ringkonnad kõrgilt ülalt alla vaatavad eestlaste püüdeile ja neid peavad alamat tõugu olevusteks.

1901. a. Tartus korraldatud kunstinäituse puhul kirjutab „Postimees“: „Eesti soost kodanikele ei teadustatud üldse näituse olemasolust, nähtavasti sellepärast, et eestlased võiksid ju saksa kunstitooleid roojastada. Saksa ringkonnad nähtavasti kardavad, et neid eesti orjade järeltulijatega ühele pulgale seatakse; sellepärast püüavadki nad eestlasi vähemalt seltskondlikult „lugupidavas kauguses hoida“.

Sakslased ise aga väidavad, et nende kõrgem kultuur õigustavat neid Balti kooris esimest viiulit mängima. Kui 1899. a. ilmub „Postimehes“ kirjutis, kus saksakeelset usuõpetust rahva alanduseks nimetatakse, väidavad sakslased, et saksa keel olla kunstiliselt kõrgem, seepärast pidavat temal ka eesõigustatud seisukoht olema. Tõnisson vastab sellele ütlusele, et kõik keeled olevat üheõiguslikud. Ühelgi keelel ei ole iseenesest mingit iseäralikku väärtust, vaid igal keelel on väärtust tema kõnelejate pärast. Eestlasi on palju rohkem kui sakslasi, kas poleks siis viimasel kasulik eestlaste vaimsest ja hingelisest varast osa saada? Kui nad õpiksid veidigi meie rahva elu tundma, siis näeksid nad varsti, et „suurus ja kõrgus“ meie väikese rahva vaimu- ja hingeeluga ühevääridine pole.

Sellele sõnumile vastab „Düna-Zeitung“: „Igal pool te „lõrvate“ sakslasi, ometi on sakslased peagu kõigi teie ettevõtete algatajad. Sakslased on loonud eesti kirjanduse; isegi Eesti Õpetatud Selts on asutatud pea ainult sakslaste poolt.“ „Postimees“ vaidleb sellele väitele ägedalt vastu ja vastab sakslaste kiidetud heategevuse kohta, et see olevatki nende kohus nii toimida. Kohusetunde nimel nõuab Tõnisson ka, et „maaisad“ ka rahva hariduse eest hoolt kannaksid.

Sakslased kaotasid viinamüügi eesõiguse ja nõudsid selle kaotuse eest tasu. „Postimees“ peab seda aga „kõlblusevastaseks“, sest see eesõigus juba ise olevat kõlvatu.

Lõppkokkuvõtte, millele „Postimees“ saksluse tegevusest Eesti rahvusliku elu arendamisel hinnates jõuab, on: „Sakslastel pole õigus meilt tänu nõuda, vaid meil on õigus neilt aru nõuda — miks nad oma kohust ei täida Eesti rahva vastu“.

Sakslased püüavad ka igasuguseid eestlaste algatatud kongresse ja näitusi nurja ajada. Eesti Põllumeeste Seltsi valgustatakse riigivalitsuse ees kui rahvusliku kihutustöö pesa. Nendele kahtlustele vastas Tõnisson oma „Postimehes“ ägedalt: „Ehki te laimate meid häbemamatult, siiski peate teiegi tunnistama, et eesti väikesed mehed löövad saksa suurtest meestest igapidi üle“.

Esimeseks ja tähtsamaks reformiks eestlastele, mis saksluse vastu avalikult on sihitud, on maaomavalitsuse uuendus. „Postimees“ katsub selgeks teha, et „viimast kui saunameest, iga väikest käsitöölis, kui ka julgelt seisvat pärisperemeest puutub maa-asi.“

1905. a. lõi lootusrikkaid väljavaateid Eesti rahvuselule. Kuid juba aasta lõpul ilmusid sakslased karistussalkade saatel. Nende hüüdsõnaks saab: „Umbrohi kõigi juurtega välja!“ Seejuures arvatakse umbrohu hulka ka eestlasi. Eesti kodanluse ajakirjandus heidetakse „mässajate“ leeri, kõigepealt „Postimees“ oma peatoimetaja Tõnissoniga. Üks tuntud saksa advokaat Adalbert v. Valck teeb katset Tõnissoni hävitada. Ta saadab välja lendkirja, kus Tõnisson on esile tõstetud revolutsiooni peategelasena ning korrale ja julgeolekule veel hädaohilikum leitakse olevat kui käremeelsed tegelased. Kuid õnneks lendkiri ei kannu soovitud vilja. Tõnisson jääb endiselt vabadesse.

„Postimeest“ süüdistatakse ka veel 1905. a. rahutuste kaavitajana, millele Tõnisson vastab, ei eestlaste püüded õiged olevat ja ei nad võitlust sakslastega jäikavat.

Saksluse tagurlust ja tema täielikku iseloomu paljastades on Tõnisson samal ajal palavikulise energiaga teiste asjade ja sihtide kallal tööl. Varsti võivadki eestlased suurt võidupüha pühitseda: esimesse riigivolikokku ei pääse Liivimaalt ühtegi saksluse esindajat. Üks sakslane kirjutab: „Kui eestlased ja lätlased meist lahti löövad, siis on meil suurim tügi langenud. Ja kui me endale uut alust ei leia, siis on meie lõpp vaid ajaküsimus.“ Sellepärast püüavadki sakslased uut tuge leida vene aadlilt, kes neid lähenemispüüdeid igati loetab.

Varsti valmib eestlastel kavatsus eesti kooli asutada. Jaan Tõnisson ongi varsti esimese eestikeelse kooli — Tartu Eesti Tütarlaste Gümnaasiumi — asutamisel tööl.

Tõnisson püüab saksluse vastu võitlemisele laialisemat ilmet anda. 1909. a. peab ta „Vanemuises“ rahvakoosolekut, kus ta mainib: „Sakslased püüavad suurejooneliselt tungida põhja-ida suunas. Meie maa oleks neile üheks rasvasemaks suutäieks. Kui meie oma kultuuriga neile vastu seista ei suuda, siis on meie laul lauldud.“

Balti saksluse kõrvale ilmub nüüd teine võimas isik. Nii sakslastel kui eestlastel oli põhjusi venelastega hästi läbi saada. Sealjuures oli sakslastel tarvitada suuremaid võimalusi — tähtsad sidemed päälinnas ja maal, kuni aineliste mõjuavalduste võimalusteni. Eestlastele jääb ainult „truualamus“. Eriti C. R. Jakobson püüdis venelastele hästi suhtuda. Oma juhtkirjades ei jätnud ta rõhutamata „Vene

keisrihärja armu“ Eesti rahvale, lõpetades need pateetilise hüüdega: „Jumal, keisrit kaitse sa!“ A. Grenzsteini seisukoht muutus aga peagu roomamiseks. Ta ütles: „Eesti rahval peab põlise raudvara kõrval ka jäädav kuldvara olemä, milleks on keiser.“ Tõnisson avaldab oma põhimõtted „Postimehes“ järgmiselt: „Vankumata ustavust keisri ja riigi vastu alal hoides tuleb rahvuslikku iseteadvust kui kõlblist jõudu ja Eesti elu aadet kosutada“. Eriti tahab ta silmas pidada, et „Eesti rahvas on oma kodumaaga Vene riigi lahutamata osaks“.

Tõnissonile on selline poliitika vastumeelt. 1903. a. kirjutab ta ühes oma juhtkirjas: „Me oleme sunnitud venelastega käsikäes käima, sest kui nad pööraksid oma vaenu meie poole, oleks meil ots käes.“

Kui 1904. a. esimesed vabastusliikumised algavad, jääb Tõnisson seisukohale, et mõttetu oleks oma küüsi põletama minna riigikorra uuendamisel. Ta keelab kõigile sellistest poliitika küsimuste arendamisest osa võtmise. „Ustav töö koduste ülesannete kallal annab meie häälele alles kaalu kõrgemas poliitikas,“ kinnitab Tõnisson, „sirbi ja saha taga peab Eesti rahvuspoliitika olema.“

Nii oli Eesti „Vene poliitika“ üsna „omapärased“ otsustatud, igapidi, pööra kuidas tahad, kultuurilise ja majandusliku arendamise küsimuseks tehtud.

Nii nagu vahekorra põhimõtteline määramine Vene riigivõimu ja üldpoliitilise elu ning sellest osavõimine Tõnissonil suure ettevaatlikkuse ja „küünte kõrvetamise“ kartuse märke kannab, on sama vaimuga löödud ka ta praktilised sammud üksikasjaliste päevaküsimuste arendamisel. Tema juhtnööriks jääb kuni lõpuni „seaduslikkus“. Ta ei astu võitlusse venelastega olles kindlas veendumuses, et venelane lõppeks äratundmisele jõuab, et see on tema enese huvides, kui ta eestlasi ei rõhuks. Iseäraliku rõhuga püüab Tõnisson kinnitada, et Vene riigi huvid eeskätt äärerahvaste, nende hulgas ka eestlaste, arenemist nõudvat. Tõnisson peab siiski tarvilikuks Eesti rahva kultuurilist arenemist propageerida eriti Vene avaliku arvamuse ees ja juhtivate riigimeeste keskel. Tõnissoni seisukoht on väikekodanlase tüüpiline seisukoht, mis on tingitud oma jõuetuse tundest ja teisest küljest „oma kartusest küüsi kõrvetada“. Kuid ta arendab siiski iseteadvuse vaimu eestlaste keskel.

Selle seisukoha negatiivsed tagajärjed olid, et ta juhtiva ühiskondliku jõu poliitilist selgumist ja arenemist takistas. Positiivseks väärtuseks oli, et kogu lähelepanu ja jõud koondus kultuuri arendamisele ja majandusliku iseseisvuse kindlustamisele.

Alatas rõhutab „Postimees“ kõlblise külje otsustavat tähtsust rahvaste elus. Tähtsaks peab ta aga ka, et me majanduslikult edasi areneksime, sest „kõhnad ja näljased jäävad kergesti teiste jalgade alla“.

Majanduslik olukord on täbar. Põllumajanduses on kriis, väljarendamine on suur. Tõnisson soovib hädast pääsmiseks kõiksugu kõrvalleid — mesilastepidamist ja iseäranis kodukäsitööd. Ka maatööliste puuduse vastu soovitatakse samasuguseid palliatiive. „Postimees“ toonitab küll, et põllutööliste maalt põgenemise põhjuseks on raske ainealine seisukord, kuid ta arvab, et selle vältimiseks on küllaldane kodukäsitöö arendamine ning hool ja usinus. Põllutöö ümber koondatakse kõik majanduslikud püüded ja abinõud.

Aastasaja eelviimasest aastast peale käsitleb „Postimees“ põllumajanduslikke küsimusi kavakindlalt ja teadlikult. „Postimees“ leiab, et tegelikule põllutööle tuleks rohkem rõhku panna, samuti ka karjakasvatamisele. Jaan Tõnisson andub kogu temale omase energiaga Eesti talupojakihi organiseerimisele, Eesti põllutööküsimuste tegelikule lahendamisele. Varsti saab ta Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi esimeheks, tehes selle teiste põlumeeste seltside keskkohaks. Tõnissoni eestvõttel korraldab Tartu Eesti Põllumeeste Selts esimese Eesti põllutöökongressi 1899. a.

1906. a. peale saab põllutöö Tõnissoni rahvusideoloogias kindlama ja arendatuma seisukoha. Ja ka talupojakihi majandusliku seisukorra kindlustamise vajadus leiab konkreetsema arenduse. Tõnisson püüab põlluharijate kihli majanduslikult korraldada ja koondada. Ta peab tarvilikuks ka väikemaapidamist sihikindlalt edendada. Talupoja huvides käimapanud „oma-abi“ areneb lühikese aja jooksul tähtsaks teguriks kogu Eesti kodanluse edendamisloos, kus jällegi Jaan Tõnissonil on silmapaistev osa.

Talupoegade rahavajamisega kerkib laenu- ja hoiuühisuste asutamine päevakorrale. Need mõtted aga ei leia vastukaja. Ainult Tartu Eesti Põllumeeste Selts Jaan Tõnissoni eestvõttel võtab selle mõtte suurema hooga päevakorrale. 1901. a. reisib J. Tõnisson välismaal — Austrias ja Saksamaal, et ühistegevuse liikumisega lähemalt tutvuneda. Ühistegevuse kavakindel arendamine saab Tõnissoni tegevusprogrammi üheks tähtsamaks aluspunktiiks. Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi eestvõttel asutatakse 1902. a. esimene suurem ühistegelik asutus Eestis — Tartu Eesti Laenu- ja Hoiuühisus. Selle asutamine annab hoogu ka teiste selliste asutuste asutamisele. Kuid väikelaenu asutused ei suuda majanduslikke tarvidusi rahuldada, tõuseb vajadus suurlaenu asutuste järele. Laenukorraldus saab nüüd jalad alla.

linnas ja maal kerkib laenuasutusi. Eesti ühistegelised laenuasutused on suureks loeks olnud eesti talupojale, kaupmehele, majaomanikule, haritlasele. Nende hoogsamal arendamisel on suure töö teinud just Tartu „eesti ringkonnad“ Jaan Tõnissoniga eesotsas.

Kuni käesoleva sajandi teise kümnendi on Tõnisson olnud tööstusvaenuline. Sõja-aastal ta hakkab aga tööstuse arendamise vajadust kodumaal iseäranis suure hooga rõhutama. „Kui meie ise tööstusettevõtteid ei asuta, tulevad võõrad ja panevad vabrikud käima.“ ütleb ta.

Kartes suurt majanduslikku võislust teiste rahvaste poolt, saab Tõnissonist esimerie aktsiapanga mõtte avalik õhutaja.

Nagu eelmisedki rahvamehed Jakobson, Jannsen j. t., nii seab ka Tõnisson oma rahvusideoloogia keskohta talupoja, sest „maarahvaste päralt on tulewik.“ Suure rõhuga kinnitab ta: „Eesti rahvakultuuri loomistööst ei suuda tege'likult need osa võtta, kes sellepoole püüavad, et „talupoegsusest“ lahli saada“. 1912. a. kirjutab Tõnisson: „Kui me tahame kultuuriliselt kasvatades elada, siis peame valvama, et kodumaal võimalikult palju maaharijaid tööle asuksid“. Talupojakihi suurendamise abinõuks tunnistab ta väikemaapidamist. Tõnisson tõmbab suure iseleadikkusega vahemüüri linnakultuuri ja „maakultuuri“ vahele. Ta püüab näidata linna hädaohtlikkust rahvuslikus elus ja edenemises.

Suur tegevushimu, auahnus ja valitsemistung on Tõnissoni alaliseks õhutajaks olnud. Oma vastastega võillemises läheb ta isegi jämedusteni, mis ta teistele inimestele sallimatuks teeb. Tallusutamatu enesemaksmapaneku püüd on kihutanud Tõnissoni ka üsna odavahinnalisi ja enam kui kahtlase väärtusega poliitilisi intriige tarvitama. Oma kergemeelsust näitab ta 1919. a. sügisel valitsuse kriisi toimepannes. Tema pika ja veniva mängu tagajärjeks on peaministri port'ell. Mida ta enne oma parteimeestele ei lubanud täita, teeb ta nüüd ise. Et aga „krooni“ kanda, oli Tõnisson „halva asja“ teostamiseks valmis „käsigi määrima“.

Kuid vaatamata negatiivseile nähtusile oma tegevuses jääb Tõnisson eesti väikekodanliku rahvusluse ajaloos siiski tõsiseks suurusks, kelle peatähtsus seisneb selles, et ta oma nõrga ja abitu ühiskondliku jõuga aitas korraldada ja kasvatada väikekodanlust nii majanduslikult kui kultuuriliselt, täites oma ülesannet kohusetruult ja ennastsalgavalt. Jaan Tõnissoni hilisem legevus ei vääri lunnustust.

Väljaandja: N Û G Õpilasingi Kirjandusosakond.

Toimetus: Õpetaja E. Janno,

õpilased E. Viideman, M. Valk, K. Karu.

Meeldivat suvepuhkust
ÕPILASKONNALE

soovib

Vennad Roosipuu
raamatukauplus. Suur 1. 24.

J. LÄTE

koolitarve-
ja kirjutusmaterjali-ärid.

Joala l. 12.

Posti l. 55.

Narvas.

Moeäri

R. KABEL.

Joala tn. 9.

A. APANANSKY

Kellasepäri; kuld-, hõbe- ja kristallasju.

Hermanni län. 11.

